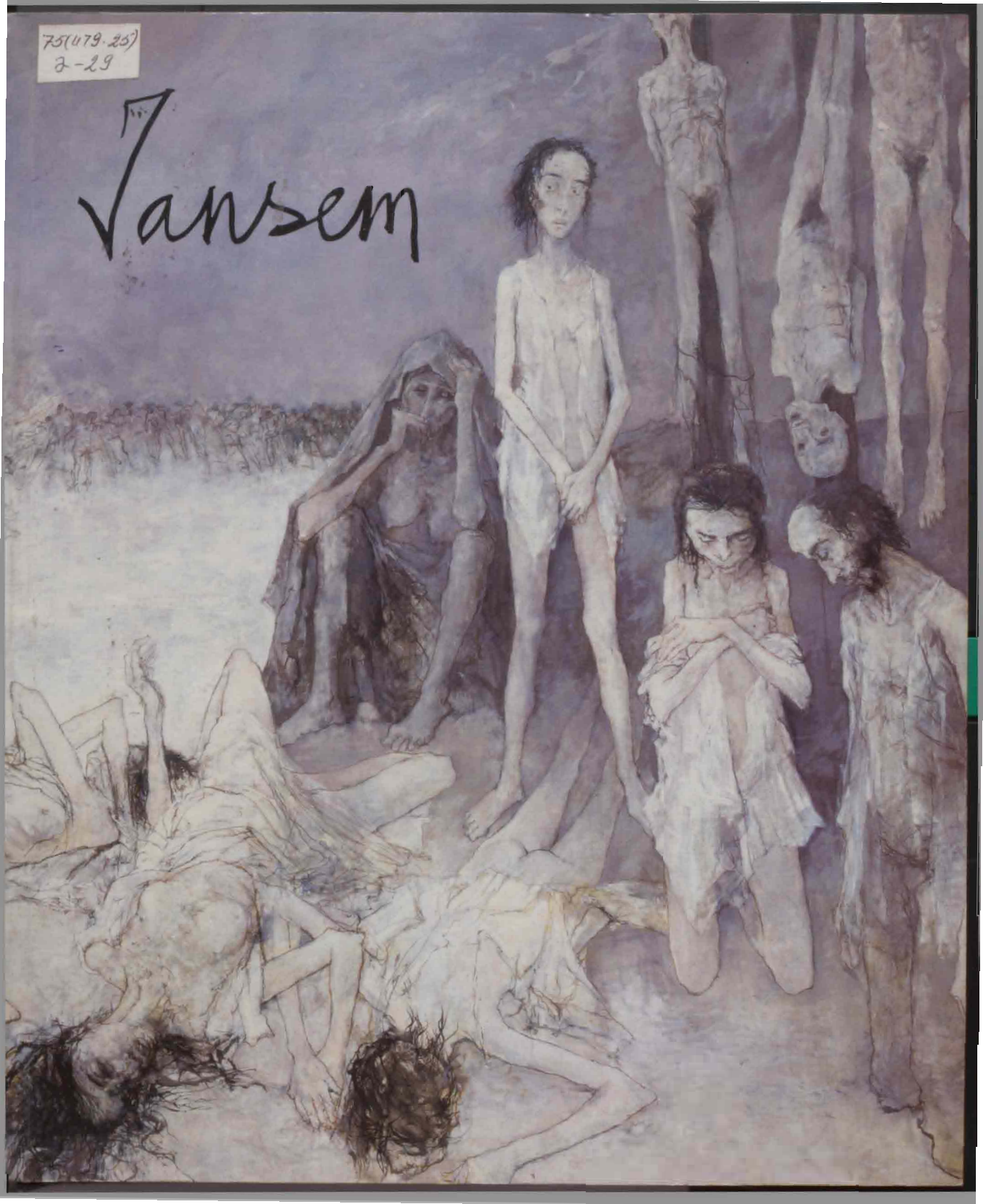

75(479.23)
2-29

7
Vansem

757(479.25)

d-29

Ժ Ա Ն Ս Ե Ս

Ե Ղ Ե Ռ Ն

228491

ԵՊՅ Գրադարան

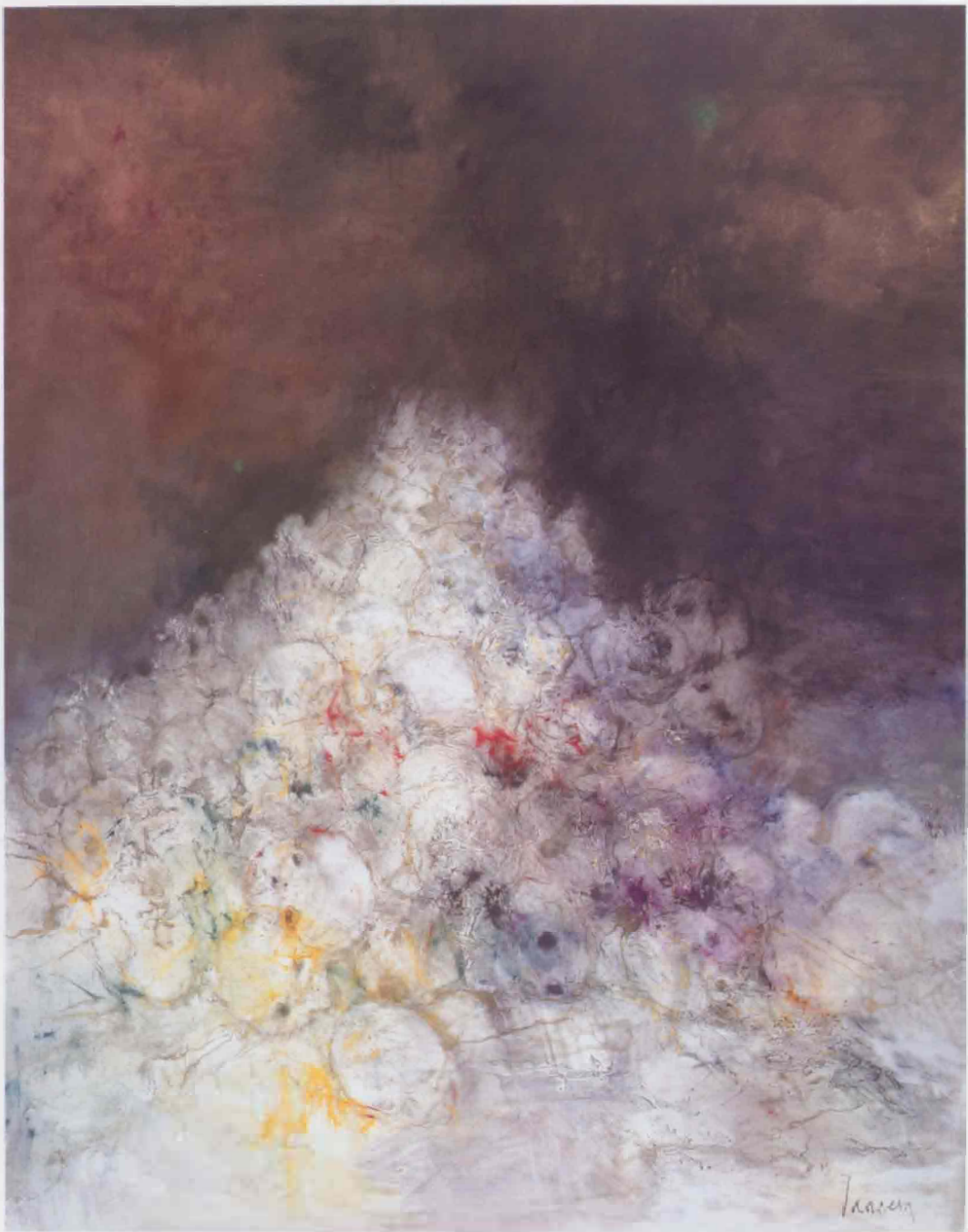

ՅՍՈ188005

From the library of
Garen Gregorian
bequeathed by the Gregorian
and Kalognomos Families

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ • 2002 ԹԻՎ

ԵՊՅ Սարգիս և Մարի Իզմիրլյանների անվան գրադարան
Sarkis and Marie Izmirlian Library of YSU
Библиотека ЕГУ им.Саркиса и Маря Измирлианов

Հանց կտրած ծաղիկներ. 2001

Comme des fleurs coupées

146 x 114

JANSEM: MASSACRES, L'ÂME DES SOUVENIRS

Ժանսեմի ստեղծագործությունը եզակի է, քանզի նա, շրջանցելով հայացքը, գնում է նյութից անդին եւ նկարում զգաց մունքները:

Ցույց տալ այն, ինչ տեսանելի է՝ միշտ էլ հնարավոր է գծով կամ լուսապատկերով: Թարգմանը լինել ասլյումների՝ պահանջում է ծայրաստիճան զգայունություն դրանց նվազագույն թրթիռը հայտնաբերելու համար, եւ կատարյալին հասնող ստեղծագործական տաղանդ:

Ժանսեմը եզակի է, քանզի նա ունի այս աստվածային շնորհները:

Նա մեր ժամանակների ամենամեծ նկարիչներից է, քանզի միակն է, որ գծով եւ գույնով, իր կերպարների հայացքով եւ մարմնի շարժումով ի գորտ է թարգմանել այն, ինչին միայն մաքուր միտքը կարող է հասնել:

Ժանսեմը տուփն է մասունքների, ուր ապաստան է գտնում հոգին, նրա անձի խորին խորքերում հնչում է իրենց հավերժական ցավը ոռնացող, տառապանքից այլակերպված ոգիների ձայնը: Նրանց ծվատված մարմիններից առաջ ծվատվել էր նրանց գիտակցությունը, որ այսօր հառնում է Արվեստագետի մեջ:

Հայոց Եղեռնի պատկերներով՝ Ժանսեմը անցնում է նկարչությունից հեռու անդին, ուր միացյալ է

L'œuvre de Jansem est unique, car dépassant le regard, il va au-delà de la matière et peint les sentiments.

Montrer ce que l'on voit est toujours possible par le dessin ou par la photographie. Traduire des émotions demande une sensibilité exacerbée pour en déceler les moindres vibrations et un talent d'auteur qui tient du sublime.

Jansem est unique car il possède en lui ces dons Divins.

Il est l'un des plus grand peintres de nos temps, car il est le seul, à savoir traduire par le trait et la couleur, par le regard comme par l'attitude corporelle de ses personnages, ce que seule la pensée pure peut atteindre.

Jansem est comme un Tabernacle dans lequel se réfugie l'Esprit, et c'est dans le plus profond de sa personne que résonne le glas des âmes transfigurées par la souffrance pour hurler leur douleur éternelle. La déchirure de leur corps fut précédée par celle de leurs consciences qui aujourd'hui resurgit dans celle de l'Artiste. Ce que Jansem nous montre avec le massacre des arméniens, dépasse et de loin le domaine de la peinture, car c'est le point unitaire de toutes les sen-

միակ կետում հատվում են մարդկային զգայությունները եւ Աստվածայինը:

Հակառակ տեսանողի, որ գուշակում է ապագան, ժանսենը հայելին է, որ մեզ ցուցանում է մի այլ կյանք: Կյանքը այն մարդկանց, որոնք տանջամահ եղան, սակայն որոնց կենդանի հուշը հիշողության իրավունք ունի:

Օհ, ինչքան դժվար է զգալ, թե ինչպես է սուրը քացում որովայնը... Յաթաղանը կտրում գլուխը... Կրակը այրում մարմինը:

Սակայն նույնիսկ եթե Նահատակը ոչնչացված է, պարտք գոյություն ունի՝ վկայելու պարտքը:

«Եղեռն» նկարաշարի մեջ ժանսենի դրամ երաժշտությունը սարսափազդու է, քանզի սարսափելի էր ողբերգությունը:

Երեխան՝ կախված մի ոտքից, լացում է, սակայն ինչ կլինեք նրա աղաղակը, երբ իմանար, որ կենդանի-կենդանի երկու կեսի է բաժանվելու ծնկաչոք մոր առջեւ, մայր, որ աղաչում է, փլվում-ընկնում, խուճապահար՝ նորից վերկենում: Դեռես տաք, մուգ կարմիր արյունը, որ հորդում է փոքրիկի սրահար մարմնից եւ շփում ծնողի երեսին, կարմիր մարգարտահատիկներ են դառնալու Ամմեղ Սրբերի քազին:

Մեղկ ու սքքած դիակները՝ պարանով կապտոված սյունների երկայնքին, կտորած ճյուղերի նման կախ են ընկել՝ լքյալ ու սեփական անդամների ծանրությունից ճմռված:

Մահվան ջութակները ականջ ծակող ձայներով լուծում են մարմինները վաղորդայնի օդի տատանումների մեջ: Ջութակներն անիրական ու երկնային մահվան պար են նվագում, որ հասնում է մինչեւ Սատանայի դուռը, Հայոց շարասյուններին դժոխսային պտույտների մեջ առնել-տանելով դեպի յուրյանց պատանքը:

Մարմինները ծվեն-ծվեն են լինում, կաշին պոկվում ոսկորից, գլուխներն ընկնում-գլորվում, կազմելով արնաթաթախ մի բուրգ Նկարիչի առջեւ՝ կարկամած ու կայծակնահար իր տեսիլքի սարսափից: Ահա նա՝ դրոշմված կտավի վրա, վրձինը ձեռքին, ստանալով դեմքով, կորսված հայացքով... Սակայն դա միայն նրա ֆիզիկական երեսույթն է:

Իսկական ժանսենը անցնում է ակնթարթից անդին: Նա իր մեջ պարփակում է տառապանքների եւ խոկունների մի անբողջ ժամանակ, որ ընդգրկում է հարյուրամյակներ: Ժանսենը դուրս է ժամանակից

sibilités humaines rejoignant la Divinité.

A l'inverse du visionnaire qui prédit l'avenir, Jansem est le miroir qui nous montre une autre vie. La vie de ceux qui sont partis dans les supplices, mais dont le souvenir vivant a droit à une mémoire.

Oh ! Qu'il est difficile de sentir une épée ouvrir un ventre..... Un yatagan trancher une tête.... Une flamme roussir une peau.

Mais même le Martyre détruit, subsiste un devoir: Celui de témoigner.

Dans Massacres, la musique que met Jansem dans ses toiles est terrible, car terrible fut la tragédie.

L'enfant suspendu par un pied pleure, mais quel serait son hurlement s'il savait qu'il sera coupé en deux de son vivant devant sa mère à genoux, suppliante, effondrée, mais revigorée par l'urgence, et envahie par la panique. Le sang rouge vif, encore chaud, qui va jaillir du petit corps désarticulé et couvrir sa génitrice, va se transformer en perles de rubis sur la couronne des Saints Innocents.

Les cadavres mous, affaissés, soutenus par une corde le long d'un poteau, pendent, à l'abandon, telles des branches fendues, le sexe qui s'effiloche sous son propre poids.

Les violons de la mort aux sons stridents dissolvent les corps dans l'air du matin qui commence. Ils jouent une valse irréelle, céleste et macabre qui résonne jusque dans le royaume de Satan, entraînant les colonnes d'Arméniens dans une ronde infernale vers leurs sépultures.

Les corps se décharnent, leur peau quitte les os, les têtes se détachent et roulent, formant une pyramide sanglante devant le Peintre immobile, foudroyé par l'horreur de sa vision. Il est là, reproduit sur la toile, le pinceau à la main, le visage figé, l'œil perdu, mais ce qu'il nous montre n'est que son apparence physique.

Le vrai Jansem dépasse l'instant. Il englobe en lui tout un temps de souffrances et de méditations qui couvre les siècles. Il est hors du temps et de l'espace, il est ce que l'on ne peut ni voir ni toucher, il est l'esprit de la Douleur.

Alors, le noir de la nuit va engloutir devant lui la

եւ տարածութիւնից, նա այն է, ինչ չես կարող ոչ տեսնել, ոչ շոշափել, նա Յավի ոգին է:

Գիշերվա խավարը նրա առջև ահա-ահա կլանելու է այգաբացի լույսը եւ սուզվելու Տիեզերքի սառցե անսահմանության մեջ: Բացվում է ժամանակների անհատակ անդունդը: Կատարյալ լռություն է տիրում... ոչինչ այլևս չի շարժվում:

Հատուկենտ ճիչեր են հանկարծ պոկվում լուռ կոկորդներից: Երեխաների ճիչեր, որ անհնար է գուպել: Տղամարդիկ, ծերերը եւ կանայք մի հատիկ տնքոցով անգամ չեն ուզում բավարարություն տալ դահիճներին: Նրանք ընկնում են բերանները փակ, որ հետո ծեփվում են Հայրենյաց հողով: Սակայն այդ ներքին աղաղակները պակաս ուժեղ չեն: Դրանք արձագանքում են եւ կարձագանքեն դեռ երկար՝ ողջ Անատոլիայի լեռներով եւ դաշտերով մեկ:

Լռության աղաղակները:

Այն՝ ինչ չի լսում ականջը, բայց արձակում է մտքի վերջին ճիգը, համբառնող ամմեղի հոգին է: Այդ քրթիռն է, որ կարդացվում է հայացքում, լսյն բացված եւ ոչինչ չտեսնող այդ աչքում, որ ճշում է իր սարսափն ու վիշտը: Քանզի աչքը մնացել է չորացած կրծքից արձակված միակ ձայնը եւ հենց հայացքի մեջ կուտակված ցավի այդ արտահայտությունն է, որ ժամանակը խտացնում է իր կտավների մեջ:

Հայացքը:

Դա կյանքի վերջին ճիչն է. վախից համրացած երեխայի աղաչող հայացքը, կնոջ վշտակորույս հայացքը, որից խլել են իր երեխան եւ որի երբեմնի մայրական կարով լեցուն, ծանր ու կենարար ստիճները դատարկվել են, մզվել, կախվել հողին, որ բացվել ու կանչում է նրանց: Խելագարված ու անձայն մանկամարդ աղջկա կորսված հայացքը, այլևս անուժ ծերունու դատարկ եւ հանդիմանական հայացքը: Աղոթքի մեջ մաքրագործված՝ Աստծուն ուղղված հայացքը, մահապարտ գույգի հրաժեշտի տխուր հայացքը՝ դեռես լի սիրով եւ քնքշանքով: Նրանք արդեն ծեր են նախքան ծերանալը եւ միայնակ են մնացել տանջանքների այդ պտույտի մեջ: Փակ կուպերով ներքին հայացքները՝ արդեն հաղորդակից այնկողմնայինի հետ: Մեռած հեծյալների դատարկ ակնախոռոչների՝ այդ անհատակ ու խավար սահմոկեցուցիչ անցքերի սարսափագրու հայացքները: Նրանք շանթահար են անում ապրողներին իրենց չորացած ոսկորների ճրճայունով:

lumière de l'aube et sombrer dans l'infini glacial des Univers. L'abîme sans fond des temps s'est ouvert. C'est le silence absolu, ... plus rien ne bouge.

Cependant, quelques cris se sont échappés de quelques gosiers silencieux, ceux des enfants qui ne peuvent se retenir. Les hommes, les vieillards, les femmes, furent trop fiers et ne voulurent pas donner la satisfaction à leurs bourreaux d'un seul gémissement. Ils tombèrent la bouche close que la terre d'Arménie emplira par la suite. Mais leurs hurlements, tout intérieurs qu'ils furent, ne furent pas moins grands. Ils résonnèrent et résonneront longtemps dans les plaines et les montagnes de toute l'Anatolie.

Un hurlement de silence !

C'est ce que l'oreille n'entend pas, mais que le dernier sursaut de pensée émet, c'est l'âme d'un innocent qui s'envole. C'est cette onde qui se lit dans le regard. Cet œil grand ouvert et qui ne voit rien, occupé qu'il est à crier sa terreur et sa détresse. Car ce sont les yeux la seule voix qui peut encore sortir de ces thorax desséchés, c'est cette exhortations de douleur par le regard que Jansem recueille dans ses huiles.

Le regard !

C'est le dernier cri de vie; le regard suppliant d'un enfant rendu muet par la peur; le regard de détresse d'une femme à qui on a pris son enfant et dont les seins nourriciers autrefois lourds et emplis de lait maternel, sont vidés, taris, tournés vers la terre qui s'ouvre et les appelle; le regard perdu, sans voix d'une jeune fille devenue folle; le regard vide et accusateur d'un vieil homme maintenant sans force; le regard en sublimation d'une prière à Dieu; le triste regard d'adieu d'un couple condamné mais encore plein d'amour et de tendresse l'un pour l'autre. Ils sont déjà vieux avant d'avoir vieilli et se retrouvent seuls au monde dans cette foule de torture; les regards intérieurs aux paupières closes, déjà en contact avec l'au-delà; les terribles regards des orbites creuses, horribles trous noirs et sans fond, des cavaliers morts. Ils foudroient les vivants au son du cliquetis de leurs os desséchés; les regards fantômes qui transpercent

Մարմինները ծակող ուրվականի հայացքները:

Եվ հանկարծ՝ մի հայացք, որ ջնջում է մնացած հայացքները:

Ուժեղ, տիրական եւ հզոր այդ հայացքը հորդում է աստվածային ուժից: Դա Աստծո սպասավորի հայացքն է՝ քահանայի, որ մետաղյա ու անդրաշխարհային ձայնով, կտրելով ինչպես պողպատը, հանդարտ ու հեղինակավոր, դահիճներին ասում է. «Իճջ անուն էլ տալիս ես քո Աստծուն, ես քեզ ժամադրում եմ Նրա առջեւ, որ Նա քեզ դատի: Եթե մեզմից բողոքյուն խնդրես, մենք քեզ կներենք հանուն Նրա: Սակայն եթե ժխտես քո մեղքը, այնժամ ով էլ լինի այդ Աստված, հանուն Նրա, մենք քեզ կմեղադրենք եւ կանիծենք ընդմիշտ եւ մեր անեծքը քեզ կհետապնդի առհավեւ՝ հանց անվերջ արձագանք: Անեծքը քեզ հետ կլինի սերունդե սերունդ: Քանզի դու ես, որ մերժեցիր մեր բողոքյունը՝ ժխտելով քո արարքը: Եվ անվերջ է շարանը մեռածների գալիք երեխաների, որ այլեւս լույս աշխարհ չեն գա: Նրանց ուրվականների շարանը՝ մեղադրականը բռնած, անվերջ թափողով կսաղմոսի քո արարքի հանդիմանականը ողջերի եւ մեռյալների Աստծուն, որ չպաշտպանեց նրանց՝ այդ անմեղներին: Նրանք Նրան կհիշեցնեն, որ Նա Աստվածն է նաեւ Արդարության եւ Վրեժի: Քանզի հակառակ ողջերին ուղղված Նրա հրամանի, դուք՝ դահիճներդ, համարձակվեցիր խախտել այն, խանգարելով, որ կատարվի խոսքը, որն ասում է. քեղմնավորվեք, աճեցեք, բարգավաճեք երկրի վրա»:

Չոհերի չծնված ժառանգների միակ հույսը, որոնց գոյությունը դարձել է անհնարին եւ ողջերի մեջ մերժված, կենդանի ուրվականի նման հառնելն է դեռեւս անբիծ կտավի ճերմակ պատանքի մեջ, որին նկարիչն արդեն ձեռք է զարմնել: Եվ այն հրդեհը, որ լավեց գերյալների շարանը, դառնում է արարիչ կրակ եւ լուսավորում Վարպետի գործը:

Միավոր ու անվերջանալի ցավեր, որոնք իրենց շարունակությունը գտնում են գոյություն չունեցած երգերի մեջ: Նրանց հեղինակները չեն ծնվել, մույնիսկ չեն մեռել, որովհետեւ երբեք գոյություն չեն ունեցել, իսկ նրանց ժառանգները մոռացության անդունդից ավելի հեռու են ընկել, նրանք սուզվել են Անեության մեջ:

Կորուսյալ հոգիները բանաստեղծ-նկարիչի մոտ են գտել իրենց ապաստանը: Եվ նա՝ արտիստը, կտավին է հանձնում այն, ինչը աշխարհը չկարողա-

les ectoplasmes.

Et puis soudain un regard qui efface tous les autres !

Un regard fort, dominant et puissant, venu de la force divine.

C'est le regard d'un homme de Dieu, un prêtre qui clame, d'une voix d'airain, métallique, caverneuse, qui tranche comme l'acier et qui calmement mais avec autorité, dit aux bourreaux: «Quel que soit le nom que tu donnes à Dieu, je te donne rendez-vous devant Lui pour qu'Il te juge. Si tu nous demandes Pardon, nous te pardonnerons en Son Nom. Mais si tu nies ta faute, alors quel que soit ce Dieu, en Son Nom, nous t'accuserons et te maudirons pour toujours et notre malédiction te poursuivra à jamais tel un écho sans fin. Elle sera sur toi de génération en génération. Car c'est toi qui as refusé notre pardon en niant ton acte. Et c'est sans fin que les enfants à venir de ceux qui sont morts ne verront pas le jour. Une cohorte de leurs spectres défilera, accusatrice, en une longue procession qui psalmodiera le reproche de ton acte au Dieu des vivants comme des morts, et qui ne les a pas protégés, eux les innocents. Ils lui rappelleront qu'il est aussi le Dieu de Justice et de vengeance. Car malgré son ordre adressé à tous les vivants, vous les bourreaux, avez osé le transgresser en empêchant que s'accomplisse la parole qui dit: procréez, enfantez, prospérez sur la terre».

Le seul espoir de leurs descendants dont l'existence est devenue impossible, niés qu'ils sont parmi les vivants, est de surgir, spectre vivant, dans le suaire blanc, immobile, de la toile encore vierge du tableau que le peintre a entamé. Alors l'incendie qui a consumé les files de prisonniers deviendra la flamme créatrice qui illumine l'œuvre de cet Artiste.

Douleurs immenses, sans fin, qui trouvent leur prolongement dans les hymens qui n'ont pas existé. Leurs auteurs ne sont pas nés, ils ne sont même pas morts, puisque eux n'ont jamais existé, et leurs descendants sont tombés plus loin encore que dans le gouffre de l'oubli, ils ont été engloutis dans le Néant.

Ames en perdition, c'est chez le peintre-poète qu'elles ont trouvé leur asile. Alors, lui, l'artiste jette

ցավ տեսնել, որը սակայն կարող է որսալ միայն տարածությունից ու ժամանակից դուրս, խիճղից ու վշտից դուրս ոչ սովորական զգայունությամբ:

Սակայն ահա զայրույթը, արդար զայրույթը վերաբորողների, որոնց նա ոտքի է հանում թույլերի ու վախկոտների դեմ: Արվեստագետն իր հերթին աղաղակում է սեփական զայրույթի նյութը եւ աշխարհի երեսին նետում մահվան հեծյալների եւ նրանց զոհերի հորդան:

Ժամսեմի կտավները ողջ հայ ժողովրդի հիշողությունն են: Այնտեղ պարփակված են նրանց նախնիներն ու խավարներում զոհ գնացած ժառանգները: Այդ կտավները նրանց գերդաստանների հայելին են: Նրանց, որոնք մնացին Երկրում՝ պահապանը լինելու նրա եւ սեփական Ապագան այնտեղ պատանելու, որպեսզի իրենց ոսկորներով կառուցեն Հայրենիքի սրբարանը, թեկուզե այն քաթախվեց նրանց կարմիր արյամբ՝ քափված հեթանոս աշխարհի հավերժական խորանի վրա:

«Եղենոն»:

Տղամարդիկ, կանայք, մանուկներ ու երեխաներ, սովերների ու խավարից հառնող վտիտ ու չորացած ուրվականների մի աշխարհ, քանզի դահիճներն իրենց զոհերին մախ հալածեցին: Նրանք գրհերին ստիպեցին քայլել, քայլել ու անվերջ քայլել, մինչեւ հոգնության, սովի ու ծարավի տակ երբը վերածվի ժամանակից դուրս ինքնաբերական ընթացքի: Մինչեւ հյուժախտը՝ սաստկացած ցերեկվա բարկ արեւից ու գիշերվա ցրտից, կտապալի շատերին ճանապարհի փոշու մեջ, որ կպատի մեռյալներին պատանքի պես եւ կփայլվի գիշերվա աստղերի տակ: Հեծյալ դահիճները նրանց կթողնեն այդպես, առանց նույնիսկ փոսը նետելու, քալանելով միայն նրանց վերջին ցնցոտիները: Եվ այդպես մերկ ու ոտաբոքիկ նրանք կմնան այդտեղ՝ որպես կերակուր շների եւ առնետների:

Ժամսեմը կուտակել է նրանց ողբը, զգացել նրանց ցավը, աղի արտասուքները լուծույթ են դարձել նրա կտավների վրա: Ժամսեմը կտրել է ժամանակը: Նա ավելին է արել, քան տեղահանումը ցույց տալը, նա այն զգացել է իր ողջ ներսով, իր սրտով, այնպիսի մի ուժով, որ նրա ստեղծագործությունը ցվել է դրանով ու դուրս է ժայթքում՝ տառապանքներից գերհագեցած:

Ժամսեմի կտավների վրա նրանք վտիտ են եւ սքաժ, քանզի ոմանք մեռյալների երեխաներ են, որ

sur sa toile ce que les yeux du monde n'ont pu voir, mais qu'une sensibilité peu commune, en dehors de l'espace et du temps, en dehors des joies et des chagrins, peut seule capter.

Mais la colère est là, la juste colère des survivants qui les soulève et face aux faibles, aux pleutres, aux froussards, l'artiste à son tour hurle le motif de sa propre colère, et crache à la face du monde la horde des cavaliers de la mort et de leurs victimes.

Les toiles de Janssem sont la mémoire du peuple arménien. Elles contiennent leurs ancêtres et leurs descendants tombés dans les ténèbres. Elles sont le miroir de leurs familles. De ceux qui sont restés au pays pour en être les gardiens et ensevelir leur propre Futur, afin de bâtir avec leurs os le sanctuaire de la Patrie, même si elle fut rougie par leur sang versé sur l'éternel autel du monde païen.

Massacres !

Des hommes, des femmes, des bébés, des enfants, un monde d'ombres, de spectres sortis de la nuit, maigres et décharnés, car les bourreaux ont d'abord anéanti leurs proies. Ils les ont fait marcher, marcher et marcher encore et pour toujours car sous la fatigue, la soif et la faim, la marche devient un automatisme en dehors du temps. Jusqu'au moment où sous l'épuisement qu'accroît le lourd soleil du jour et le froid de la nuit, la plupart tomberont avec pour linceul la poussière du chemin qui blanchit tous les corps sous les étoiles. Les bourreaux à cheval ne les enseveliront pas, ne les pousseront pas dans le fossé, ils dévaliseront tout juste les plus riches des sandales qu'il leur reste. Les autres les va-nu-pieds resteront là, ils seront la nourriture des chiens et des rats.

Janssem a recueilli leurs pleurs, leurs larmes salées ont servi de solvant sur sa toile, il a ressenti leur douleur. Janssem a franchi le temps. Il a fait plus que montrer la déportation, il l'a ressentie dans son ventre, dans son cœur, avec une telle force que son œuvre en est remplie, et transpire nourrie de toutes ses souffrances.

Sur sa toile ils sont maigres et décharnés parce que certains sont les enfants des morts qui ne pourront

չեն կարող այլևս ծնվել... Նրանք վտիտ են եւ սմ-
քած, քանզի կյանքում չեն ծնվել եւ չեն ծնվի երբեք՝
եթե ոչ ստովի, եւ չեն ճաշակի Հայոց երկրի մրգե-
րը... իրենց երկրի... իրենց պարտեզները... իրենց
նախնիների տնկած... եւ որ ուրիշներ՝ իրենց դա-
հիճների հետնորդները կքաղեն:

Ժամեսնն այցելել է կյանքի ուրվականներին,
զգացել նրանց վիշտը եւ նա՝ Վարպետաց Վարպե-
տը, խոնարհաբար ծառայել է նրանց՝ իր Տառա-
պանքի գնով, որ վիճակված էր ապրել: Նա այդ
աբել է մեզ ասելու արվեստագետի լեզվով, որ սահ-
մաններ չի ճանաչում, այն՝ ինչ մեռյալներն իրենք
այլևս չեն կարող մեզ պատմել:

Յուրաքանչյուր գործ, որ նա նկարում է, նրա
կտավի յուրաքանչյուր մասնիկ մի հուշ է, որ նա քա-
ղում է օդում, Հայոց քամոց ավելի ու ավելի հեռուն
քշված հուշ, մաշված, անվերջանալի հիշողություն-
ների հողմապտույտի մեջ հազար անգամ կրկնված
հուշ: Արարատը, Վանա լիճը սգո մեջ են, Լեռը անդ-
րադարձնում է ողբի արձագանքը, արտասուքները
հավելում են լճի ջուրը: Ժամեսնը լսել է Լեռանը,
Ժամեսնը ըմպել է փոթորկից քշված լճի դառնահամ
բույրերը:

Ավա՛դ:

Անցյալի ծաղկանց բույրին փոխարինել է ժահ-
րահոտը, որ տարածվում է, մրգերի քաղցրին փո-
խարինել է լեղին:

Ժամեսնն ապրել է տառապանքը, պատուհասը
զգացել իր մսի եւ արյան մեջ՝ այնպիսի մի վիթխա-
րի ուժով, որ նրա կտավների վրա կենաց ուժերը
խառնվում են մահվան մրրիկի հետ, մահամերձների
միջից վեր բարձրացնում մեղադրողների կմախքնե-
րը: Քանզի այլևս սահման չկա կյանքի եւ վախճա-
նի միջեւ, քանի որ բոլորը բռնել են դեպի անէություն
տանող նույն ճանապարհը՝ մինչեւ ժամանակների
վերջը խրվելով տարիների անհատակ անդունդի
մեջ:

Կտավն անվերջ է, որ պատռում է հայացքի սահ-
մանները, քանի որ ցավը նրանց, որք շրջում են ի
փնտրտուք կյանքի, որ նրանց մերժվել է, սահման
չունի:

Կտավն անսահման է, անդիմադրելի, անգուսպ,
որ քեզ առնում-տանում է, քանզի նրա հորիզոնը ողջ
Տիեզերքն է, իսկ պատյանը՝ Հավերժությունը:

Ժամեսնը մեզ ի ցույց է դնում ջահելների դեռես
քարն դիակներ՝ ցավից սեւացած, որոնց վաղը այ-

naître... Ils sont maigres et décharnés parce qu'ils ne
sont pas nés à la vie et ne naîtront jamais, si ce n'est
par l'Esprit et ils ne goûteront jamais aux fruits de la
terre d'Arménie... de leur terre... de leurs jardins...
plantés par leurs ancêtres... et que d'autres, les fils de
leurs bourreaux, cueilleront.

Jansem a fréquenté les spectres de la vie, il en a
ressenti la détresse, et lui le plus grand des plus grands
parmi les peintres, s'est mis humblement à leur serv-
ice, au prix de sa propre Passion qu'il lui fallut vivre.
Il l'a fait pour nous dire dans son langage d'artiste qui
n'a pas de frontière, ce que eux les morts ne peuvent
plus nous raconter.

Chaque œuvre qu'il peint, chaque parcelle de sa
toile est un souvenir qu'il cueille dans l'air, porté tou-
jours plus loin par le vent d'Arménie, usé, répété à
l'infini dans un tourbillon du cyclone des mémoires
sans fin. L'Ararat, le Lac de Van, sont en deuil et la
montagne renvoie l'écho des pleurs dont les larmes
vont grossir les eaux du lac. Jansem a écouté la mon-
tagne, Jansem a humé les effluves amers du lac portés
par la tempête.

Hélas !

Au parfum des fleurs d'autrefois, une odeur terri-
ble s'est substituée et se répand, au sucre des fruits a
succédé celui de l'amertume.

La souffrance Jansem l'a vécue, la calamité, il la
vit encore dans sa chair et dans ses os, avec une puis-
sance tellement grande que sur sa toile les forces de la
vie se mêlent à celles de l'ouragan de la mort, et font
que les squelettes accusateurs se dressent parmi les
agonisants. Car il n'y a plus de frontière entre vie et
trépas, puisque tous suivent le même chemin vers le
néant s'engloutissant jusqu'à la fin des temps dans
l'immense gouffre des ans.

Tableau infini, qui déchire les frontières du regard,
parce que la douleur de ceux qui errent à la recherche
d'une vie qui leur a été refusée, est sans limite.

Tableau sans bornes, irrésistible, impétueux, qui
vous emporte, car il a tout l'Univers pour horizon et
l'Eternité pour écrin.

Jansem nous montre ces cadavres de chairs fraîch-
es et jeunes, tannées par la douleur, dont les lende-

լեւ չի գրված ճակատագրի գրքում:

Դահլիճները չեն ուզում ճանաչել անգամ այդ տառաայլալների դիակները:

Նրանց հոգեւարքը ուզում են փոխարինել դատարկութեամբ, անէութեամբ:

Նրանք նույնիսկ գոյություն ունեցած լինելու իրավունքը չունեն:

Եվ ժամսեմը Բնության բանաստեղծ-նկարիչը, վերաբարում է նրանց, մի ու արյուն ներարկում:

Ժամսեմը նրանց տեսանելի է դարձնում:

Ահա նրանք:

Նրանք գոյություն ունեն:

Սակայն որպէսզի նրանք ներեն փոքրոգությունը, որպէսզի գա հավերժական հանգիստը՝ նրանց եւ իրենց կոտորողների համար, դեռեւս պետք է, որ երեկվա մարդասպանների գավակները ընդունեն անցյալ այս գոյությունները եւ նրանցից Թողություն խնդրեն:

Նաեւ սրա համար է Արտիստը մեռյալներից կյանքի կոչում:

Այն՝ ինչ նա ցուցանում է, սահմոկեցնում է մարդկանց: Սակայն առավել ցնցող է դա ապրելը, քանի որ վերջը նույնիսկ գերեզմանի հանգստության մեջ չէ, որի վրա ապրողները կարողանան խոնարհվել:

Գիտե՞ք ինչ բան է ցուրտ, սառը քամին, որ ավլում է Անատոլիայի լեռնային անապատների հարթությունները: Այն հողմապտույտ քամիները, աննպատակ, որ գալիս են անհայտությունից եւ գնում անհայտություն, որ ոչինչ չունեն այլեւ կառչելու, որ պտավում ու ռռում են ինչպէս տեղահանվածները՝ կին ու երեխա, հիվանդ ու առողջ, որ հոգնած ու մահվան, այլոց՝ անկարողների մահվան սպառնալիքի տակ ստիպված են իրենց հետ քարշ տալ վիշապորներին ու անդամալուծներին:

Այդ քամիները ավետարեքներ չեն, դրանք մեռածների հոգիներն են, դրանցից են կազմված, շոշափելի եւ կոնկրետ, սորուն՝ ինչպէս մատների արանքից սահած նրանց կյանքը:

Քամին էր, որ տարավ նրանց կյանքի շունչը, որ անապատի ավազը թաղեց ընդմիջտ: Այդ քամին մերք մեղմ էր ու հեզորեն շոյում էր մահացողների վերքերը, մերք էլ դառնում փոթորիկ եւ առնում-տանում հոգիները: Ժամսեմը թարգմանում է օդի տատանումը եւ դրանք դարձնում մեղեդի, որի չափը գույներն են: «Ծուխ ծխաց, ամենայն ինչ ծուխ է», ասում է Հին գիրքը: Ժամսեմի մոտ ծուխը ձեւա-

mains ne sont plus inscrits dans le livre des destins.

Ils ont souffert et leurs bourreaux ne veulent même pas reconnaître leurs cadavres.

A leur agonie, ils veulent substituer le vide, le non être.

Ils n'ont même pas le droit d'avoir existé !

Alors Jansem, l'Artiste poète de la Nature les recrée et en montre la chair.

Il les fait voir.

Ils sont là.

Ils existent.

Mais pour qu'ils pardonnent l'ignominie, pour que vienne le repos éternel, pour eux comme pour ceux qui les ont massacrés, encore faut-il que les fils des assassins d'hier acceptent ces existences passées et leur demandent le Pardon.

C'est aussi pour cela que l'Artiste les rappelle à la vie.

Ce qu'il nous montre effraie les hommes. Mais l'avoir subi est bien plus stressant, puisque l'aboutissement n'est même pas dans le repos d'une tombe sur laquelle les vivants puissent venir se recueillir.

Connaissez-vous les vents froids, glacials, qui balayent les plaines désertes des montagnes de l'Anatolie ? Ces vents tourbillonnants, sans but, venant de nulle part et n'ayant nulle part où aller, ces vents qui n'ont plus rien où s'accrocher, ces vents qui errent et hurlent comme hurlèrent les déportés, femmes et enfants, malades et bien portants, usés par les blessés et infirmes qu'ils avaient à traîner sous peine de mort, de la mort des autres, les impotents.

Ces vents ne sont pas des messagers, ils sont les âmes des morts, ils en ont la consistance, palpable et concrète, fluide comme leur vie par leurs doigts échappés.

Seul le vent a emporté leur souffle de vie que le sable des déserts a enseveli pour toujours. A la fois il fut le vent délicat qui caressait doucement les plaies des mourants, et tempête qui emporte les âmes. Jansem traduit les vibrations de l'air et en fait une mélodie dont les rythmes sont couleurs. «Fumée des fumées, tout n'est que fumée» dit l'Ecclésiaste. La

փոխվում է գորշ մշուշի՝ լեցուն կտավը լուսավորող լույսով: Եվ որովհետև յուրաքանչյուր տոնայնություն գոհերի բաբուն հեծեծանք է, դրանք դուրս են ժայթքում մարմիններից եւ փոխանցվում մերձավորից մերձավորին: Դրանք ընդգրկում են կտավը եւ խաչածեւում, ինչպես որ ցավի ճիչերը:

Այսպես, թաթախված անցյալի մեջ, նկարչի վրձինը գծում է գծեր, որոնց ծավալները պարփակում են իրենց ստեղծողի ձեռքի սլացքը, եւ տանում ու թելադրում սրտին, որ տրտվել է... մախկինում... ուրիշ մեկի մոտ... իրենից դուրս... մի այլ մարմնում... մի այլ ժամանակ:

Դա արվեստագետի զգայունության հրաշքն է, որ վասն արարելու՝ ինքնագոհաբերում է հանուն մեկ ուրիշի տառապանքի վերապրումի:

Ժանսեմի կերպարներն իրենց մեջ պահում են դարի չափի հին եւ պահի չափ կարճ անցյալը: Հանց ծաղիկի կյանք, որ ծնվում է վաղորդայնին եւ պոկվում կեսօրին:

Բոլորի վրա՝ շատ լացելուց չորացած երեխաների, արքայի ճանապարհների քամիների մեջ հալունաշ եղած քսանամյա աղջիկների, արդեն գերեզմանի դռանը հասած ծերերի, բոլոր սրանց վրա նույն հոտը ու հագուստների փոխարեն ոսկորների վրա քաշված կաշին է մնացել: Մահվան այդ համազգեստներն են հագել տարագրյալների երկար շարանները, որոնք լուռ քայլ են գալիս պահապանների հայացքի տակ: Դա 1915-ի Նահատակ Հայաստանի համազգեստն է: Նրանց բոլորի վրա նույն լայն հագուստն է՝ գիշերվա ցրտից կշկռած, ցերեկվա արեւից վառված ու քամուց սեռացած՝ կախ ընկած կաշիների հագուստը:

Նրանք քարշ են տալիս իրենց ոտքերը եւ ընկնում... անշնչացած... առանց հոտի, քանզի վրանները միայն կաշի ու ոսկոր է: Նրանք Նահատակներն են, որ այդքան տարի են կտրել, որպեսզի իրենց սարսափը պատմեն եւ մի ակնթաթ սպրեն Վարպետի միջոցով, Ժանսեմի միջոցով:

Ապրել վերջապես... Ապրել մեկ օր... Ապրել մեկ ժամ... Ապրել մեկ ակնթաթ:

Թեկուգեւ պատկերի միջով, որ նկարիչը, հասկանալ-վերապրելով, զետեղում է կտավի վրա:

Քանզի մահը մոռացությունն է, իսկ Ժանսեմը իր վրձնով նրանց վերապրեցնում է, մոցնում աշխարհների եւ ժամանակի հավերժության մեջ: Նրա միջոցով նյութը դուրս է հորդում սահմաններից եւ դառ-

fumée chez Jansem s'est transformée en un brouillard gris, empli d'une lumière qui éclaire sa toile. Alors puisque chaque tonalité est un gémissement secret des sacrifiés, elles déborderont des corps, et se transmettent de proche en proche. Elles couvrent le tableau et s'entrecroisent, comme le firent les cris de la douleur.

Ainsi nourri des temps anciens, le pinceau du peintre va tracer les lignes dont les volumes renferment l'élan de la main de leur créateur, mais que conduit et dirige un cœur qui a vécu... autrefois... chez un autre... en dehors de lui... dans un autre corps... dans un autre temps.

C'est le miracle de la sensibilité de l'artiste qui afin de créer, se sacrifie pour vivre la passion d'un autre.

Ses personnages gardent en eux un passé aussi vieux que le siècle, et aussi court que l'instant. Une vie de fleur qui naît le matin et est cueillie à midi.

Avec pour parfum celui des enfants desséchés d'avoir trop pleuré, des filles de vingt ans qui ont fondu dans le vent des chemins de l'exil, des vieillards déjà sur la boue de leur tombeau, tous, oui vraiment tous, n'ont conservé que leurs habits de peau qui couvrent leurs os. Habit commun, uniforme de la mort, que revêtent les longues files qui s'échelonnent sous les regards des gardes-chiourme. C'est celui d'une Arménie Martyre de 1915. Ils auront tous le même costume trop large d'une peau pendante, rétrécie par le froid des nuits, brûlée par le soleil des jours et tannée par les vents.

Ils traînent leurs pas et tombent ...raides...et sans odeur, parce que faits d'enveloppe et d'os, sans graisse ni viande. Ils sont les Martyrs qui ont parcouru les ans pour souffler leur angoisse et vivre un instant par l'intermédiaire de l'Artiste, par Jansem.

Vivre enfin !... Vivre un jour !... Une heure !... Un instant !

Ne serait-ce que par l'image que projette un peintre, qui les a compris, sur sa toile.

Car la mort, c'est l'oubli, et Jansem par son pinceau les fait revivre, entrer dans l'éternité des mondes et du temps. Par lui se transcende la matière qui devient sentiments qui vivront pour toujours dans les âmes et dans les cœurs de ceux qui regardent les

նում զգացմունքներ, որոնք ապրելու են ընդմիջտ «Եղեռնի» նկարաշարը նայողների հոգիներում եւ սրտերում: Տեսնել է պետք եւ զգալ, ինչ որ Ժամսեմն է մեզ ասում այն լեզվով, որ նույնիսկ Բարեղոնի աշտարակի բնակիչները կհասկանան: Արվեստագետի լեզուն մեզ ձեռնափոխում եւ մեր մեջ է թափանցում ուրիշների հոգուց: Ավելին, քան փիլիսոփայական մի երկ, ավելին, քան լեզվով սահմանափակված բանաստեղծություն, Ժամսեմը ստեղծում է տեսանելի երաժշտություն, որ պաշարում է մեզ: Կախողան հանված մարմինները, աչքերով գամված վերջին շնչի խորխորատներից դուրս պրծած մշուշի սյունին, դառնում են մեր նախնիները, մեր նահատակները, որպեսզի մենք դեռես գոյատևենք, քանի որ իրենց կյանքի գնով նրանք մերժեցին լուծվել այլոց մեջ:

Բազմաթիվ ձեւեր կային պատմելու «Եղեռնը»:

Սակայն լինի դա բանաստեղծության ձայնով, երաժշտության մեղեդիով թե նկարչության համընդհանուր լեզվով, պետք էր որոշել բռնել հազար ցավերով պատված այդ ճանապարհը, հաղորդակցվելու համար «Եղեռնի» նահատակների հոգիներին:

Ժամսեմը ձեռնարկել է այս ծանր ուխտագնացությունը:

Նա կտրել է տառապանքի այս ուղին եւ իր էություն խորին խորքերով զգացել յուրաքանչյուրի փորձությունը եւ իր ներսում կենդանացրել երեկվա Նահատակների հազարավոր վերքերը, որ այսօրվա ապրողները ուզում են անգիտանալ:

Ժամսեմը դրանից դուրս է եկել տառապած, առհալետ ազդված:

Սակայն նրանով՝ Ժամսեմով, ժամանակը կանգ է առել եւ խտանում է մի կետի մեջ, որ նրա վրձինը դնում է մաքուր կտավի վրա: Ծեղմակ ինչպես պատանքը, որ ծածկում է փայտե շրջանակը՝ հանց փխրուն դագաղ, որ սակայն նրա կերպարները փշրում են հարություն առնելու համար բոլորի գիտակցության մեջ:

Եվ ամբոխների արտասուքները օվկիանոսներ կկազմեն, որոնց վրա մեռյալների շունչը կթագավորեցնի փոթորկին, որպեսզի իրենցից խնդրվի... Թողություն:

Քրիստիան ԲԼԱՆ
Արվեստաբան

Massacres. Il faut voir, et sentir en soi, ce que Jansem nous dit, dans un langage que même ceux de la Tour de Babel peuvent comprendre. Son langage d'Artiste nous transforme et nous pénètre de l'âme des autres. Plus qu'un livre de philosophie, plus qu'un poème limité par la langue, Jansem crée une musique visuelle qui nous obsède. Les corps pendus, cloués par leurs yeux sur le pilori d'un brouillard sorti des entrailles des derniers soupirs, deviennent nos ancêtres, nos martyrs pour que nous, nous existions encore, et parce que au prix de leur vie, ils on refusé d'être dissous dans un autre peuple.

Il y avait plusieurs façons d'écrire les Massacres.

Mais que ce soit par la voix d'un poème, par la mélodie d'une musique ou par le langage universel de la peinture, encore fallait-il accepter de suivre cette voie jonchée de mille douleurs pour communiquer avec les âmes des martyrs du Massacre.

Jansem a entrepris ce dur pèlerinage.

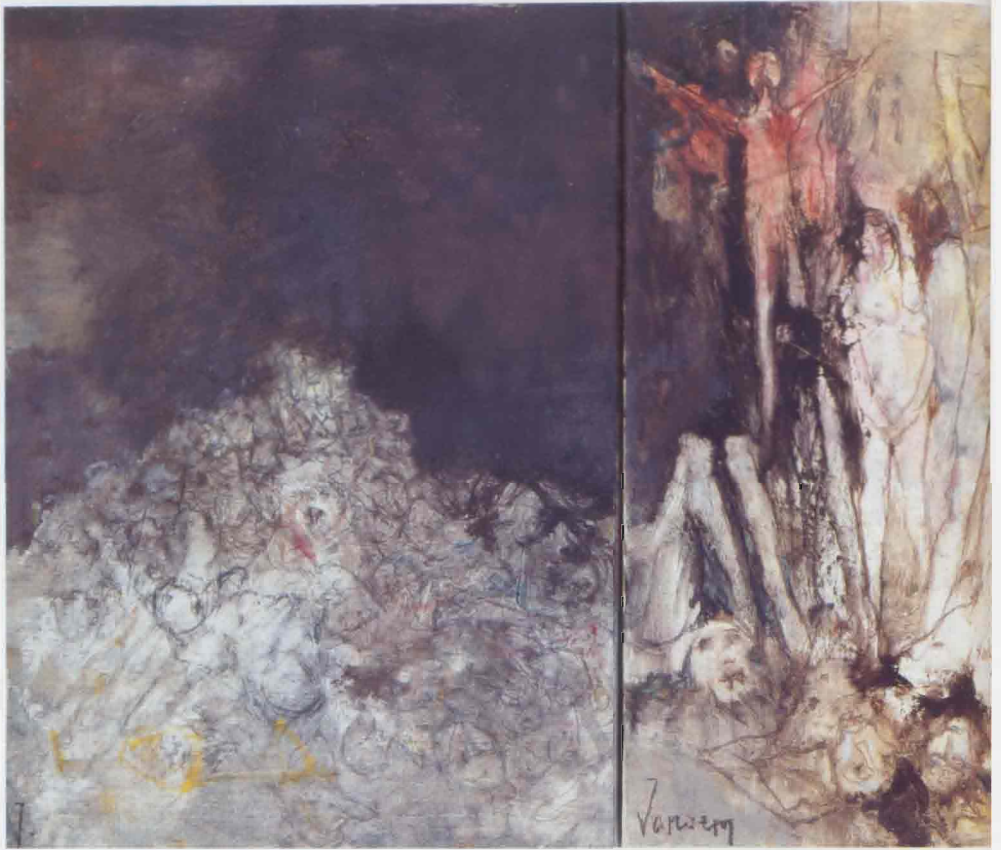
Il a parcouru ce chemin de passion et ressenti au plus profond de son être l'épreuve de chacun, jusqu'à faire revivre en lui les mille déchirures des Martyrs d'hier que des vivants d'aujourd'hui veulent ignorer.

Il en est sorti déchiré, marqué à jamais.

Cependant, par lui, Jansem, le temps s'est arrêté et se concentre en un point que son pinceau pose sur une toile blanche. Blanche comme un linceul, qu'entoure un cadre de bois tendre comme un cercueil, mais que ses personnages brisent pour resurgir dans toutes les consciences.

Alors les larmes des foules deviendront océan, sur qui le souffle des morts fera régner la tempête, pour obtenir que leur soit demandé: Pardon.

Christian BLANC

Էսքիզ Ջարդի համար, Տրիպտիխ. 2000

Etude pour massacre. Triptyque

33 x 92

Քոնոսթյուն I. 2000-2001
Violence I
130 x 162

Բռնություն II. 2000-2001
Violence II
130 x 162

Բռնություն III. 2000-2001

Violence III

130 x 162

Բռնություն IV. 2000-2001
Violence IV
130 x 162

Բռնություն V. 2000-2001
Violence V
130 x 162

Բռնություն VI. 2000-2001
Violence VI
130 x 162

Բռնություն VII. 2001
Violence VII
130 x 162

Երիզ Բռնության համար. 2000
Etude pour violence
38 x 46

Чизун. 2001
Désolation
130 x 162

Ռեքվիեմ. 2000-2001
Requiem
150 x 300

Տեղահանում. Հատված
Déportation (détail)

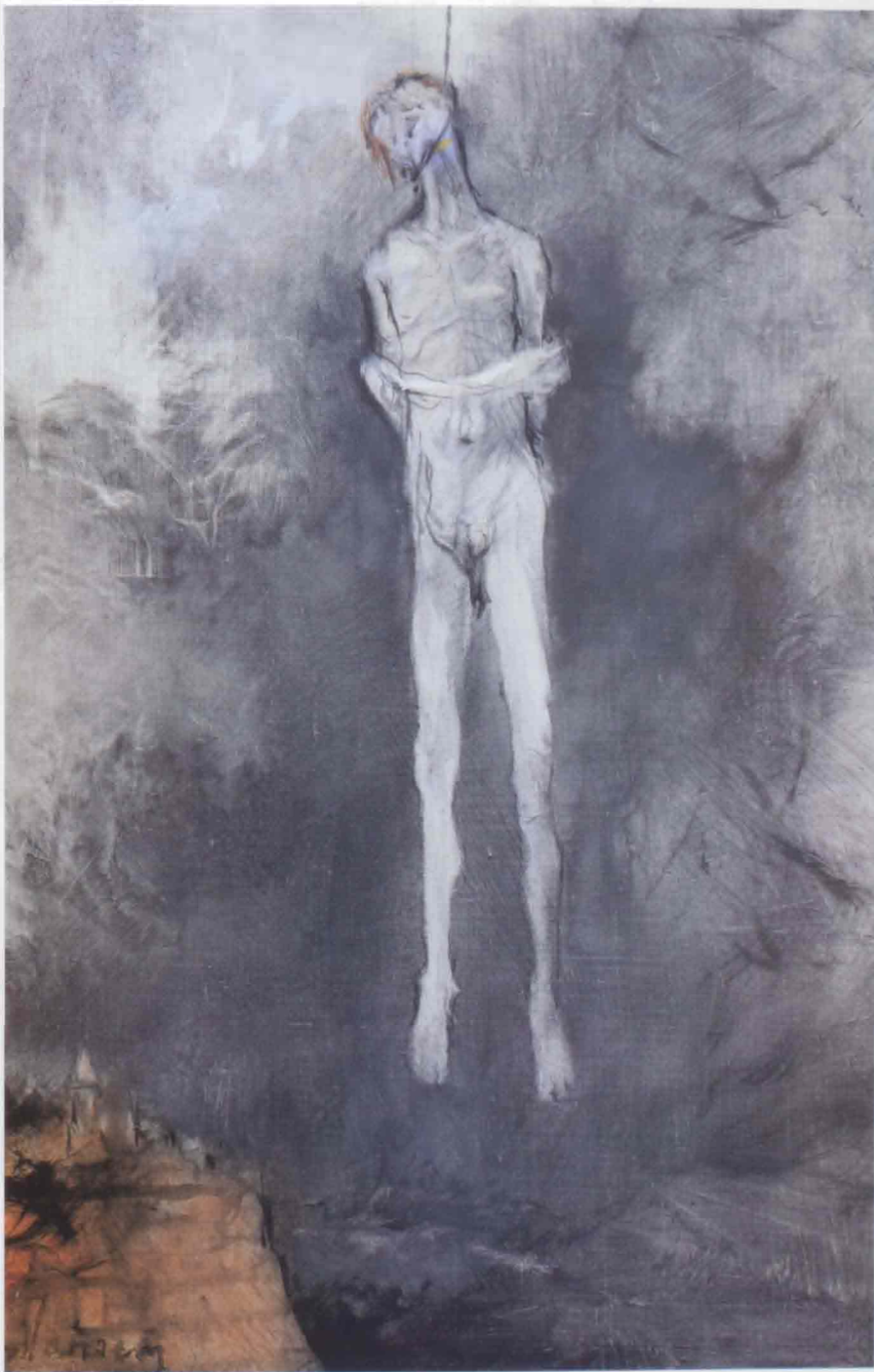
Կապույտ ջարդ. 1999
Massacre bleu
65 x 92

Жары. 2000-2001
Massacre
200 x 300

Կապույտ ջարդ. Հատված
Massacre bleu (détail)

Նահատակ. 2000-2001

Martyr
41 x 27

Պատկամ կինը. 2001

Femme allongée

46 x 38

Մավանի վրա պսակված կինը. 2001
Femme allongée sur un drap
33 x 32

Ջարդի տեսարան, 2000
Scène de massacre
30 x 60

Գիշերային տրիո, 2000-2001
Trio nocturne
195 x 130

Մեռած երեխան. 2001

L'enfant mort

89 x 130

Հինգ կանայք. 1998-1999
Cinq femmes
130 x 162

Կարմիր արեւ. 2000-2001
Soleil rouge
150 x 300

Jacek
Malczewski
1907

Ջարիդ Հառիվան
Massacre (détail)

Տեղահանում. 2000-2001
Déportation
130 x 195

Խաչելության ներքո I. 2001
Au pied du Calvaire I
65 x 50

Իսաչեղուբյան Իսահակ II. 2001
Au pied du Calvaire II
150 x 100

Տղամարդ, կին և երեխա. 2001
Homme, femme et enfant
162 x 130

From the library of
Garen Gregorian
bequeathed by the Gregorian
and Kalognomos Families

Արտասվող կինը. 2001
Pleureuse
130 x 97

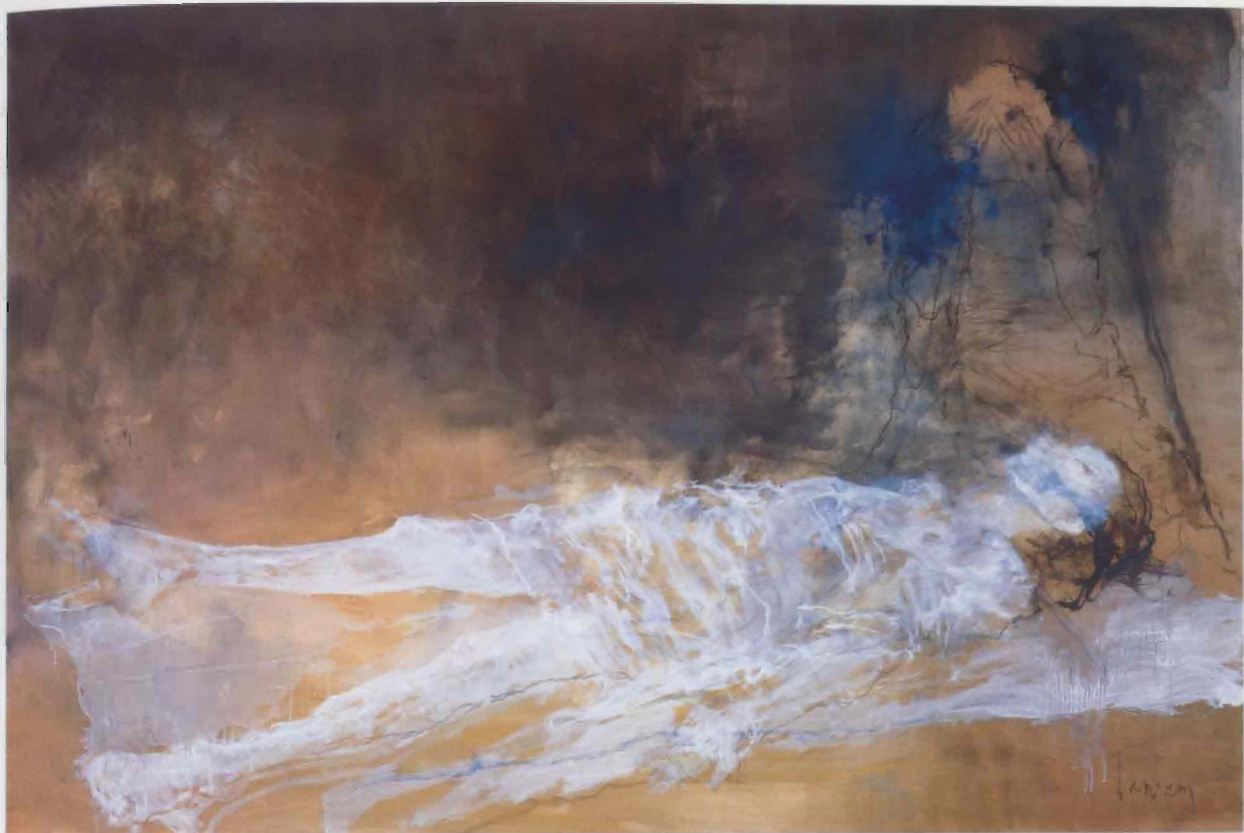
Фанни. 2001
Sommeil
89 x 130

Խաչից իջեցում. 1998

Déposition

73 x 92

Գիշերից անդին. 2001
Au delà de la nuit
100 x 150

Վերջին քուն. 2000-2001
Dernier sommeil
97 x 195

Գլուխը կախ արտասովոր կինը. 2001
La pleureuse, tête baissée
130 x 89

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

- Ժամանակը (Հովհաննես Մեներջյան) ծնվել է 1920 թ. Սոլոգոմ Բուրսայի մոտ (Թուրքիա): Մանկությունն անցկացրել է Հունաստանի Մալոնիկ քաղաքում:
- 1931 թ. ծնողների հետ տեղափոխվել է Ֆրանսիա: 14 տարեկան հասակում հաճախել է Մոնպարնասի երեկոյան դասընթացներին:
- 1936 թ. ընդունվում է Փարիզի Գեկորատիվ արվեստի դպրոց, որն ավարտում է 1938 թ.: Ուսմանը զուգահեռ, նա հաճախում է բազմաթիվ արվեստանոցներ, այդ թվում՝ Գրանդ Շոմիերի արվեստանոցը, ուր նա հանդիպում է բարեկամանում է շատ նկարիչների հետ: Բանեցնելով տարբեր արհեստներ՝ կերպասեղենի նկարիչ-ձեւավորող, մուլտիպլիկատոր, նա շարունակում է նկարել եւ իր առաջին կտավը ներկայացնում է 1939 թ. Անկախների սրահում:
- 1957 թ. նա դուրս է գալիս միջազգային ասպարեզ, ցուցադրվում է Իտալիայում, Շվեյցարիայում, Անգլիայում եւ մանավանդ ԱՄՆ-ում:
- 1969 թ. Տոկիոյում կազմակերպվում է նրա գործերի հետահայաց ցուցադրությունը: Այդ ժամանակվանից ի վեր նրա աշխատանքները կանոնավորապես ներկայացվում են Ճապոնիայում: Գլխավորում՝ Տոկիո եւ Ազոմինոյում նրան նվիրվում են երկու թանգարան:
- 1978 թ. ի վեր նա մշտապես ցուցադրվում է Փարիզի Մատինյոն պատկերասրահում:

BIOGRAPHIE

Jean Jansem est né en 1920 à Seuleuze en Asie Mineure.

Il passe son enfance à Salonique, en Grèce.

Il arrive en France à l'âge de 11 ans. A 14 ans, il suit des cours du soir à Montparnasse.

Deux ans plus tard, il entre à l'École des Arts Décoratifs de Paris. Il en sort diplômé en 1938.

Parallèlement à ses études, il fréquente plusieurs ateliers, dont celui de la Grande Chaumière, où il rencontre des artistes avec lesquels il se lie d'amitié.

Tout en exerçant divers métiers, dessinateur de tissus, créateur de dessins animés, il travaille à sa peinture et présente sa première toile au Salon des Indépendants en 1939.

En 1957, sa carrière devient internationale. Il expose en Italie, en Suisse, en Angleterre et surtout aux États-Unis.

En 1969, Mitsukoshi présente une rétrospective de ses œuvres à Tokyo et depuis son travail est régulièrement présenté au Japon. Deux musées lui sont consacrés à Ginza, Tokyo et à Azumino.

Depuis 1978, il expose en permanence à la Galerie Matignon à Paris

- 1935 **Գուաշներ**, Կազենավ պատկերասրահ, Փարիզ
- 1951 Դուսե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1954 **Իսպանական դեմքեր**, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1955 **Գեղանկարներ**, Ամիեն
- 1956 Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1957 **Գծանկարներ**, Լա Ֆելուկա, Հռոմ
Գեղանկարներ, Միջերկրածովյան համագործակցության կենտրոն, Պալերմո
- 1959 Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1963 **Թափոք**, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ
Գուաշներ եւ գծանկարներ, Ռայխենբախ, Փարիզ
- 1964 **Փորագրանկարներ**, Լա Գրավյուր պատկերասրահ, Լոզան
- 1965 **Կերպարներ**, Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք, Պալմ Բիչ, Չիկագո
Շուկաներ, Դավիդ եւ Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1966 Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն
Չկնորսների ավան, Բուրանո, Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Պալմ Բիչ
Վենետիկ, Դավիդ եւ Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
Հետահայաց, Իզի Բրաշոտ պատկերասրահ, Բրյուսել
- 1967 Մոյոն-Ավենար, Նանտ
Մերկեր, Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն
Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
Փորագրանկարներ եւ գծանկարներ, Լա Գրավյուր պատկերասրահ, Փարիզ
Մերենսիանո պատկերասրահ, Մարսել
Բալետի կուլիսներում, Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք
- 1969 **Պարք**, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1970 **Պարք**, Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Չիկագո, Պալմ Բիչ
Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք
Մարտալ պատկերասրահ, Մոնրեալ
- 1971 Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
Պարք, Տամենագա պատկերասրահ, Տոկիո, Օսակա
Կորրիդոս, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ,

- 1935 *Gouaches*, Galerie Cazenave, Paris
- 1951 Galerie Doucet, Paris
- 1954 *Visages d'Espagne*, Galerie Hervé, Paris
- 1955 *Peintures*, Amiens
- 1956 Galerie Hervé, Paris
- 1957 *Dessins*, La Feluca, Rome
Peintures, Centro per la Cooperazione Mediterranea, Palermo
- 1959 Galerie Hervé, Paris
- 1963 *Processions et cortèges*, Galerie Hervé, Paris
Gouaches et dessins, Galerie Reichenbach, Paris
- 1964 *Oeuvre gravé*, Galerie La Gravure, Lausanne
- 1965 *Les personnages*, Wally Findlay Galleries, New-York, Palm Beach, Chicago
Marchés, Galerie David et Garnier, Paris
- 1966 The Lefevre Gallery, Londres
Village de pêcheurs, Burano, Wally Findlay Galleries, New-York, Chicago
- 1967 *Village de pêcheurs*, Burano, Wally Findlay Galleries, Palm Beach
Venise, Galerie David et Garnier, Paris
Rétrospective, Galerie Isy Brachot, Bruxelles
- 1968 Galerie Moyon-Avenard, Nantes
Nus, The Lefevre Gallery, Londres
Galerie Ducastel, Avignon
Gravures, dessins et lithographies, La Gravure, Paris
Galerie Merenciano, Marseille
The Ballet Backstage, Wally Findlay Galleries, New-York
- 1969 *La Danse*, Galerie Maurice Garnier, Paris
- 1970 *La Danse*, Wally Findlay Galleries, Chicago, Palm Beach
Wally Findlay Galleries, New-York
Galerie Martal, Montréal
- 1971 Galerie Ducastel, Avignon
La Danse, Galerie Tamenaga, Tokyo, Osaka
Corridas, Galerie Maurice Garnier, Paris
Lithographies, Galerie Gravure Matignon, Paris

- Փարիզ
- Փորագրանկարներ**, Գրավյուր Մատինյոն, Փարիզ
- Մերկեր**, Իզի Բրաշո պատկերասրահ, Կնոկե
- 1972 **Փորագրություններ**, Մոդուլար պատկերասրահ, Բեյրութ
- Իզի Բրաշո պատկերասրահ, Բրյուսել
- Գծանկարներ և ջրաներկ**, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- Մոլտիսյալ պատկերասրահ, Մարսել
- Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն
- 1973 **Գծանկարներ և ջրաներկ**, Ուոլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Պալմ Բիչ
- Շանտալ Վայնբերգ պատկերասրահ, Նանսի
- Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
- 1974 **Հետահայաց**, Միցուկոշի պատկերասրահ, Տոկիո
- Տամենագա պատկերասրահ, Օսակա
- Մոյոն-Ավենար պատկերասրահ, Նանտ
- Ալեք Մանուկյան հիմնարկություն, Բեյրութ
- Փորագրանկարներ, գծանկարներ և ջրաներկ**, Պրեզենտ Արտ արվեստի պատկերասրահ, Փարիզ
- 1975 **Փորագրանկարներ, գծանկարներ և ջրաներկ**, Գերեն - Վիե պատկերասրահ, Նանտ
- Արտ-Կլուբ պատկերասրահ, Թուլուզ
- Գծանկարներ, ջրաներկ և յուղաներկ**, Կարլտոն պատկերասրահ, Կանն
- Անցնող ժամանակը**, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1976 Մարբակ պատկերասրահ, Մյուլուզ
- Կարլտոն պատկերասրահ, Կանն
- Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
- Բնանկարներ**, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- 1977 Փորագրանկարներ, Դյուկաստել պատկերասրահ, Ավինյոն
- Իտալական բնանկարներ. Գծանկարներ և ջրաներկ**, Մորիս Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ
- Ջրաներկ**, Դաս Արտես Խարդիմ պատկերասրահ, Սան Պաուլո
- 1978 **Դիմակահանդես**, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
- Մոյոն - Ավենար պատկերասրահ, Նանտ
- Մադի ամրոց, Բայոնվիլ
- Դիմակահանդես**, Լասիոն պատկերասրահ, Մարսել
- Nus, Galerie Isy Brachot, Knokke
- 1972 *Lithographies*, Galerie Modulart, Beyrouth
- Galerie Isy Brachot, Bruxelles
- Dessins et aquarelles*, Galerie Maurice Garnier, Paris
- Galerie Multiple, Marseille
- The Lefevre Gallery, Londres
- 1973 *Dessins et aquarelles*, Wally Findlay Galleries, Palm Beach
- Galerie Chantal Waynberg, Nancy
- Galerie Maurice Garnier, Paris
- Galerie Ducastel, Avignon
- 1974 *Rétrospective*, Galerie Mitsukoshi, Tokyo
- Galerie Tamenaga, Osaka
- Galerie Moyon-Avenard, Nantes
- Fondation Alec Manoukian, Beyrouth
- Gravures, dessins et aquarelles*, Galerie Present Art, Paris
- 1975 *Dessins, aquarelles et lithographies*, Galerie Guérin-Vié, Nantes
- Galerie Art-Club, Toulouse
- Dessins, aquarelles et huiles*, Galerie du Carlton, Cannes
- Le temps qui passe*, Galerie Maurice Garnier, Paris
- 1976 Galerie Marbach, Mulhouse
- Galerie du Carlton, Cannes
- Galerie Ducastel, Avignon
- Paysages*, Galerie Maurice Garnier, Paris
- 1977 *Lithographies* ; Galerie Ducastel, Avignon
- Paysages d'Italie : dessins et aquarelles*, Galerie Maurice Garnier, Paris
- Aquarelles*, Galerie Jardim Das Artes, Sao Paulo
- 1978 *Mascarade*, Galerie Matignon, Paris
- Galerie Moyon-Avenard, Nantes
- Manoir du Mad, Bayonville
- Mascarade*, Galerie Lacydon, Marseille
- 1978-79 *Mascarade*, Mitsukoshi, Tokyo
- 1979 Washington D.C.
- Galerie Marbach, Mulhouse
- Rétrospective*, Celliers, Châteauneuf-du-Pape

- 1978-79 **Գլխավորահանդես**, Միջուկոչի պատկերասրահ, Տոկիո
- 1979 Վաշինգտոն
Մարբակ պատկերասրահ, Մյուլուզ
Հետահայաց, Մելին պատկերասրահ, Շատոնյոֆ - դյու - Պապ
Էվերարդ Ռեդ պատկերասրահ, Յոհաննեսբուրգ
- 1980 Լյուտեցիա պատկերասրահ, Բյունիզտայն, Գերմանիա
Հետահայաց, Վալի դոլակ
Գլխավոր, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Արտ Էքսպո, Նյու Յորք, Լոս Անջելես
- 1981 Արտ Էքսպո, Նյու Յորք
- 1982 **30 տարի նկարչության մեջ**, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
- 1983 **Նոր գործեր**, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Էվերարդ Ռեդ պատկերասրահ, Յոհաննեսբուրգ
Պրեվոտեի պատկերասրահ, Էքս-ան-Պրովանս
- 1984 Տամենագա պատկերասրահ, Տոկիո
Միջուկոչի պատկերասրահ, Օսակա
- 1985 **Փորագրված գործեր**, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Ֆրանկոնի պատկերասրահ, Շապոնիա
Մոյոն-Ավենար պատկերասրահ, Նանտ
- 1986 **Հետահայաց**, Մեդիեր դոլակ
Գեղանկարներ եւ ջրաներկ, Քրիստիան Վալե պատկերասրահ, Կլերմոն-Ֆերան
Թափոր, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
- 1988 **Թափոր**, Լասիդոն պատկերասրահ, Մարսել
- 1989 **Պաստել, գուաշ, գծանկարներ**, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ
- 1991 **Հիշատակներ, գծանկարներ եւ պաստելներ**, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ
- 1992 **Փորագրված գործեր**, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ
- 1993 **Կանոնավալ**, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Փորագրանկարների հետահայաց, Գինգալի պատկերասրահ, Տոկիո
- 1994 **100 գծանկար**, Արվեստների տուն, Անտոնի
- 1995 **Գործեր թղթի վրա**, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ
Գեղանկարներ, գծանկարներ եւ փորագրություններ, Գինգալի պատկերասրահ, Տոկիո
Մացուգակայա պատկերասրահ, Նագոյա
- The Everard Read Gallery, Johannesburg
- 1980 Galerie Lutetia, Koenigstein, Allemagne
Rétrospective, Château du Val
Masques, Galerie Matignon, Paris
Art Expo, New-York, Los Angeles
- 1981 Art Expo, New-York
- 1982 *30 années de dessin*, Galerie Matignon, Paris
- 1983 *Oeuvres récentes*, Galerie Matignon, Paris
The Everard Read Gallery, Johannesburg
Galerie de la Prévôté, Aix-en-Provence
- 1984 Galerie Tamenaga, Tokyo
Galerie Mitsukoshi, Tokyo, Osaka
- 1985 *Oeuvre lithographié*, Galerie Matignon, Paris
Galerie de Francony, Japon
Galerie Moyon-Avenard, Nantes
- 1986 *Rétrospective*, Château de Sédières
Peintures et aquarelles, Galerie Christiane Vallé, Clermont-Ferrand
Processions, Galerie Matignon, Paris
- 1988 *Processions*, Galerie Lacydon, Marseille
- 1989 *Pastels, gouaches, dessins*, Galerie Flora J. Paris
- 1991 *Hommages, dessins et pastels*, Galerie Flora J. Paris
- 1992 *Oeuvre gravé*, Galerie Flora J. Paris
- 1993 *Carnavals*, Galerie Matignon, Paris
Rétrospective des lithographies, Printemps Ginza, Tokyo
- 1994 *100 dessins*, La Maison des Arts, Antony
- 1995 *Oeuvres sur papier*, Galerie Flora J. Paris
Peintures, dessins, lithographies, Printemps Ginza, Tokyo
Matsuzakaya à Nagoya
- 1996 *Oeuvres récentes*, Mainichi Communications
Printemps Ginza, Tokyo ; Aichi, Kobe, Kurume, Nasu, Niigata, Nagano, Kouchi, Chiba
Rétrospective, Azumino Jansem Museum, Azumino et Daimaru Museum, Tokyo
- 1997 *Rétrospective*, Navio Museum, Osaka
Oeuvres sur papier, Galerie Matignon, Paris

- 1996 **Նոր գործեր**, Մայնիշի Քոմյունիկեյշնս
Գինգայի պատկերասրահ, Տոկիո, Այչի, Կոբե,
Կարումե, Նասյու, Նիիգատա, Նագանո, Կոուշի,
Շիրա
Հետահայաց, Ազումինոյի ժանսեմի թանգարան,
Ազումինո եւ Գայմադո թանգարաններ, Տոկիո
- 1997 **Հետահայաց**, Նավիո թանգարան, Օսակա
Գործեր թղթի վրա, Մատինյոն պատկերասրահ,
Փարիզ
Յեա Մուն պատկերասրահ, Սեուլ
Արվեստանոց, Մատինյոն պատկերասրահ,
Փարիզ
Նասայորմորտներ, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ,
Փարիզ
Իսի-լե-Մուլինոյի Քաղաքապետարան
- 1997-98 Գյուղատնտեսության թանգարան, Շարտր լը
Կոմպա
- 1998 **Գծանկարներ եւ մեծածավալ գեղանկարներ**,
Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ
Սագա Ֆիակ հրատարակչություն, Ֆլորա
Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ
Գինգայի պատկերասրահ, Տոկիո
- 1999 Քրիստիան Դազի պատկերասրահ, Դիժոն
Հետահայաց, Սեն Ժակ վանատուն, Բերժերակ
Գծանկարներ, Ազումինոյի ժանսեմ թանգարան,
Ճապոնիա
- 2000 **Առասպելաբանություն**, Մատինյոն եւ Ֆլորա
Ժ. պատկերասրահներ, Փարիզ
Գծանկարներ եւ պատկերներ, Ազումինոյի
ժանսեմ թանգարան, Ճապոնիա
Քրիստիան Վալե պատկերասրահ, Կլերմոն-
Ֆերան
- 2001 **Գեղանկարներ**, Գրականության քարեկամների
պատկերասրահ, Բորդո
Գեղանկարներ եւ գծանկարներ, Լյուդվիկ դը
Սասպլուի թանգարան, Գերմանիա
Ջարդեր, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վալդեմար Ժորժ, Կանացի մարմիններ եւ դեմքեր,
Արվեստ եւ արդյունաբերություն հրատարակչություն, 1995
Ժան-Ալբեր Կարտիե, Ժանսեմ, Փարիզի Նոր դպրոցի
հավաքածու, Պիեռ Կայե հրատարակչություն, Ժնև, 1957
Ժանսեմ, Ցուցահանդեսի կատարող, Նախաբանը՝

Yea Sung Gallery, Séoul
Atelier, Galerie Matignon, Paris
Natures mortes, Galerie Flora J., Paris
Hôtel de Ville d'Issy-les-Moulineaux

- 1997-98 Musée de l'agriculture, Chartres Le Compa
- 1998 *Dessins et grands formats peintures*, Galerie
Matignon, Paris
Saga Fiac Edition, Paris, Galerie Flora J.
Printemps Ginza, Tokyo
- 1999 Galerie Christian Dazy, Dijon
Rétrospective, Presbytère Saint-Jacques, Bergerac
Rétrospective, Maison de la Mer, Cavalaire-sur-
Mer,
Dessins, Azumino Janssem Museum, Japon
- 2000 *Mythologies*, Galerie Matignon, Galerie Flora J.,
Paris
Dessins, pastels, Azumino Janssem Museum, Japon
Galerie Christiane Vallé, Clermont-Ferrand
- 2001 *Peintures*, Galerie l'Ami des Lettres, Bordeaux
Peintures, dessins, Musée Ludwig de
Saarlouis, Allemagne
Massacres, Galerie Matignon, Galerie Flora J.,
Paris

BIBLIOGRAPHIE

- Waldemar GEORGES *Corps et visages féminins*, Ed. Art
et Industrie, 1955
Jean-Albert CARTIER, Janssem, Collection La Nouvelle
Ecole de Paris, Ed. Pierre
Cailler, Genève, 1957
Janssem, catalogue d'exposition, préface Marcel ZAHAR,
Galerie Hervé, Paris, 1959
Jean-Robert DELAHAUT, Janssem, Ed. Terre d'Europe,
Bruxelles, 1963
Janssem Processions, catalogue d'exposition, Galerie
Hervé, Paris, 1963
Marcel ZAHAR, Janssem, Ed. Pierre Cailler, Genève, 1964
Janssem Personnages, catalogue d'exposition, Wally
Findlay Galleries, New-York,
Chicago et Palm Beach, 1965
Janssem, catalogue d'exposition, Galerie David et Garnier,

Մարսել Չահար, Էրվե պատկերասրահ, Փարիզ, 1959

Ժան-Ռոբեր Դըլատ, Ժանսեմ, Տեր դ'Երոպ
հրատարակչություն, Բրյուսել, 1963

Ժանսեմ, Թափոր, Յուգահանդեսի կատալոգ, Էրվե
պատկերասրահ, Փարիզ, 1963

Մարսել Չահար, Ժանսեմ, Պիեռ Կայե
հրատարակչություն, Ժնև, 1964

Ժանսեմ, Կերպարներ, Յուգահանդեսի կատալոգ,
Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք, Չիկագո եւ
Պալմ Բիչ, 1965

Ժանսեմ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Դավիդ եւ
Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1965

Ռեյնոն Շարմե, Արդի արվեստի բառարան, Լարուս
հրատարակչություն, Փարիզ, 1965

Ժանսեմի գեղամկարները, Յուգահանդեսի կատալոգ,
Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն, 1966

Ժանսեմ, Չվնորսների ավան, Յուգահանդեսի
կատալոգ, Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ, Նյու Յորք,
Չիկագո եւ Պալմ Բիչ, 1967

Ժանսեմ, Վենետիկ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Դավիդ
եւ Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1967

Ժանսեմի արվեստը, Պարը, Ուոլլի Ֆինդլեյ
պատկերասրահ, Նյու Յորք, Չիկագո եւ Պալմ Բիչ, 1968

Բալետի կուլիսներ, Ուոլլի Ֆինդլեյ պատկերասրահ,
Նյու Յորք, 1968

Ժանսեմ, Պարը, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մորիս
Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1969

Harkness Ballet, Յուգահանդեսի կատալոգ, 1969

Ռընե Հյուգ եւ Ժան Օդել, Արվեստը եւ ժամանակակից
աշխարհը, Լարուս հրատարակչություն, Փարիզ, 1969

Գրաֆիկական գործեր, Նախաբանը՝ Ժան Դալովեզ,
Թաչսրոուն հրատարակչություն, Նյու Յորք, 1970

Ժանսեմի արվեստը, Պարը, Ուոլլի Ֆինդլեյ
պատկերասրահ, Չիկագո, 1970

Ժանսեմ, Պարը, Յուգահանդեսի կատալոգ,
Տամենագա պատկերասրահ, Տոկիո եւ Օսակա, 1971

Ժանսեմ, Կորրիդա, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մորիս
Գարնիե պատկերասրահ, Փարիզ, 1971

Ժան Ժանսեմի նոր գործերը, Յուգահանդեսի
կատալոգ, Լեֆեվր պատկերասրահ, Լոնդոն, 1972

Պիեռ Մազար, Ժանսեմ, Անդրե Սորե
հրատարակչություն, Մոնսե Կառլո, 1974

Ժանսեմ, Հետախայաց, Յուգահանդեսի կատալոգ,
Սիցուկոչի պատկերասրահ, Տոկիո, 1974

Ժանսեմ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Նախաբանը՝
Մարսել Չահար, Ալեք Մանուկյան հիմնարկություն,
Բեյրութ, 1974

Paris, 1965

Raymond CHARMET, Dictionnaire de l'Art
Contemporain, Ed. Larousse, Paris, 1965

Paintings by Jansem, catalogue d'exposition, The Lefevre
Gallery, Londres, 1966

Jansem Village of the fisherman (A panorama of life on
Burano, a Venetian Island), catalogue
d'exposition, Wally Findlay Galleries, New-York,
Chicago, Palm Beach, 1967

Jansem Venice, catalogue d'exposition, Galerie David et
Garnier, Paris, 1967

Jansem The art of Jansem (La Danse), Wally Findlay
Galleries, New-York, Chicago,

Palm Beach et Paris, 1968

The Ballet Backstage, catalogue d'exposition, Wally
Findlay Galleries, New-York, 1968

Jansem La Danse, catalogue d'exposition, Galerie
Maurice Garnier, Paris, 1969

Harkness Ballet, catalogue, 1969

René HUYGHE et Jean AUDEL, L'Art et le Monde mod-
erne, Ed. Larousse, Paris, 1970

Oeuvres Graphiques, préface Jean DALEVEZE,
Touchstone Publishers Ltd., New-York, 1970

The art of Jansem La Danse, catalogue d'exposition,
Wally Findlay Galleries, Chicago, 1970

Jansem La Danse, catalogue d'exposition, Galerie TAME-
NAGA, Tokyo et Osaka, 1971

Jansem Corridas, catalogue d'exposition, Galerie Maurice
Garnier, Paris, 1971

Recent Paintings by Jean Jansem, catalogue d'exposition,
The Lefevre Gallery, Londres, 1972

Pierre MAZARS, Jansem, Ed. André SAURET, Monte-
Carlo, 1974

Jansem Rétrospective, catalogue d'exposition,
Mitsukoshi, Tokyo, 1974

Jansem, catalogue d'exposition, préface Marcel
ZAHAR, Alec Manoukian Art Center, Beyrouth, 1974

Jansem Le temps qui passe, catalogue d'exposition
Galerie Maurice Garnier, Paris, mai 1975

Gui DELAHAUT, Jansem et la Danse, Ed. Terre
d'Europe, Bruxelles, 1975

Jansem Paysages, catalogue d'exposition, Galerie Maurice
Garnier, Paris, 1976

Ժանսեմ, Անցնող ժամանակը, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մորիս Գարնին պատկերասրահ, Փարիզ, 1975

Գի Դըլատ, Ժանսեմը եւ պարը, Տեր դ'Երուպ հրատարակչություն, Բրյուսել, 1975

Ժանսեմ, Բնանկարներ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մորիս Գարնին պատկերասրահ, Փարիզ, 1976

Ժանսեմ, Դիմակահանդես, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1978

Ժանսեմ, Դիմակահանդես, Յուգահանդեսի կատալոգ, Միցուկոշի պատկերասրահ, Տոկիո, 1978-79

Ժանսեմ, Դիմակներ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1980

Ժանսեմ, Գծանկարներ, Նախաբանը՝ Ժան-Մարկ Կամպայն, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1982

Ժանսեմ փորագրանկարիչը, 1954 – 1983 թթ. փորագրությունների բացատրական կատալոգ, Նախաբանը՝ Իվ Բերթե, Երկու խոսք Շարլ Սորլիե, Ֆրանկոնի հրատարակչություն, Նիս, 1984

Ժան Ժանսեմ, Գեղանկարներ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Միցուկոշի Նիոնբաշի, Տոկիո, եւ Միցուկոշի, Ռոյալ Օբել, Օսակա, 1984

Տաննագա պատկերասրահ, Տոկիո

Միցուկոշի պատկերասրահ, Օսակա, 1984

Ժանսեմ, Թափոր, Յուգահանդեսի կատալոգ, Մատինյոն պատկերասրահ, Փարիզ, 1986

Ժանսեմ, Հիշատակներ, Յուգահանդեսի կատալոգ, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ, 1991

Ժանսեմի Փորագրանկարները, Յուգահանդեսի կատալոգ, Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ, Փարիզ, 1992

Ժանսեմի Կառնավալները, 1988-1992, Յուգահանդեսի կատալոգ, Նախաբանը՝ Միլվի Ֆորեստիե, Հրատարակչություն՝ Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ եւ Էմրիկո Նավարրա, Փարիզ, 1993

Ժանսեմ Փորագրանկարիչը, 1984-93, Նախաբանը՝ Միշել Լ.Էրիտիե, Հրատարակչություն՝ Ֆլորա Ժ. պատկերասրահ եւ Էմրիկո Նավարրա, Փարիզ, 1993

Լիդիա Համբուրգ, Փարիզի դպրոցը 1945-1965 թթ., Նկարիչների բառարան, Իդ եւ Կալանդ հրատարակչություն, 1993

Ժանսեմի Հետահայացը, Յուգահանդեսի կատալոգ, Ազումինոյի Ժանսեմի թանգարան, Ազումինո եւ Գայմարո թանգարաններ, Տոկիո, Նավիո թանգարան, Օսակա, Տեքստը՝ Միշել Լ.Էրիտիե, Գայմարո թանգարան եւ Ակիո Ցուկահարա, R&F Ինտերնեյշնլ հրատարակչություն, 1996

Ժանսեմ, Արվեստանոց, Յուգահանդեսի կատալոգ, Նախաբանը՝ Մերե Մեյեր, տեքստը՝ Միլվի Մալլ, Մատինյոն

Jansem Mascarade, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1978

Jansem Mascarade, catalogue d'exposition, Mitsukoshi, Tokyo, 1978-79

Jansem Masques, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1980

Jansem Dessins, préface Jean-Marc CAMPAGNE, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1982

Jansem Lithographe : catalogue raisonné de l'oeuvre lithographique 1954-1983, préface Yves BERGER, introduction Charles SORLIER, Ed. de Francony, Nice, 1984

Jean Jansem: Peintures, catalogue d'exposition, Mitsukoshi Nihombashi, Tokyo, et

Galerie Mitsukoshi, Royal Hotel, Osaka, 1984

Jansem Processions, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1986

Jansem Hommages, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Flora J., Paris, 1991

Jansem Gravures: catalogue raisonné, Ed. Galerie Flora J., Paris, 1992

Jansem Carnavals, 1988-1992, introduction Sylvie FORESTIER, catalogue d'exposition, Ed. Galerie Flora J., Paris, Enrico Navarra, Paris, 1993

Jansem Lithographe 1984-1993, préface Michel L'HERITIÉ; Ed. Galerie Flora J., Paris, Enrico Navarra, Paris, 1993

Lydia Harambourg, Ecole de Paris 1945-1965, Dictionnaire des Peintres, Ed. Ides et Calendes, 1993

Rétrospective Jansem, catalogue d'exposition, Azumino Jansem Museum, Azumino, Daimaru Museum, Tokyo, Navio Museum, Osaka, texte Michel L'Héritier, Daimaru Museum et Akio Tsukahara, Ed. R&F International, 1996

Jansem Atelier, catalogue d'exposition, préface Meret MEYER, texte Sylvie SALLES, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1997

Jansem Dessins, préface Jean-Marc CAMPAGNE, Ed. Galerie Matignon, Paris, 1999

catalogues d'exposition, Azumino Jansem Museum, Azumino, 1999

Jansem, catalogue d'exposition, Galerie Christian Dazy, Dijon, 1999

Jansem Rétrospective 1999, catalogue d'exposition, Presbytère Saint-Jacques, Bergerac, 1999

պատկերասրահի հրատարակչություն, Փարիզ, 1997

Ժանսեն, Գծանկարներ, Նախաբանը՝ Ժան-Մարկ Կամպանյ, Մատինյոն պատկերասրահի հրատարակչություն, Փարիզ, 1999

Յուցահանդեսի կատալոգ, Ազումինոյի Ժանսեն բանգարան, Ազումինո, 1999

Յուցահանդեսի կատալոգ, Քրիստիան Դագի պատկերասրահ, Դիժոն, 1999

Ժանսենի Հետահայաց, Յուցահանդեսի կատալոգ, Սեն Ժակ վանատուն, Բերժերակ, 1999

Ժանսեն փորագրանկարիչը 1993-99 թթ., Ֆլորա Ժ. պատկերասրահի հրատարակչություն, Փարիզ, 2000

Ժանսեն, Առասպելաբանություն, Յուցահանդեսի կատալոգ, Նախաբանը՝ Լիդիա Հարամբուրգ, Մատինյոն պատկերասրահի հրատարակչություն, Փարիզ, 2000

Ժանսեն, Ջարդեր, Յուցահանդեսի կատալոգ, Նախաբանը՝ Պիեռ Մանյար, Մատինյոն պատկերասրահի հրատարակչություն, Փարիզ, 2001

ԳՐՔԵՐԻ ՆԿԱՐԱԶԱՐԴՈՒՄՆԵՐ

- 1960 Ջեհան Ռիկտուս, Աղբատի մենախոսությունը, Պիեռ դը Տարտաս հրատարակչություն, Բիեռ
- 1963 Շառլ Բոդլեր, Փարիզի Սփիլինը, Լե Սանտ-Ուն հրատարակչություն, Փարիզ
- 1964 Ֆրանսիայի պատմություն, Գրքի Ակումբ հրատարակչություն, Փարիզ
- 1965 Սերվանտես, Ռինտոնես եւ Կորտադիլո, Ֆրան Բիբլիոֆիլի հրատարակչություն, Փարիզ
- 1966 Ֆրանսուա Վիյոն, Բանաստեղծական երկեր, Գրքի Ակումբ հրատարակչություն, Փարիզ
- 1970 Ժիլբեր Սեբրոն, Սրբերը դժոխք են գնում, Ռոբեր Լաֆոն հրատարակչություն, Փարիզ
- 1973 Էրվե Բագեն, Ում եմ համարձակվում սիրել, Անդրե Սորեն հրատարակչություն, Մոնտե Կառլո
- 1974 Ժան Ժիոնո, Ցավի մենակությունը, Ժամանակակից գիրքը եւ ֆրանս-շվեյցարական գրասերներ հրատարակչություն, Փարիզ
- 1974 Ժյուլ Լաֆարգ, Նոտր Դամ դը լա Լյունի մնանակումը, Լե Սանտ-Ուն հրատարակչություն, Փարիզ
- 1977 Ֆեդերիկո Գարսիա Լորկա, Արյան հարսանիք, Լեժե հրատարակչություն, Փարիզ
- 1977 Ալբեր Կամյուի Լիակատար ժողովածու, Հատոր 5-րդ, Թատերական երկեր Անդրե Սորեն հրատարակչություն, Մոնտե-Կառլո

Jansem Lithographe 1993-1999, Ed. Galerie Flora J, Paris, 2000

Jansem Mythologies, 2000, catalogue d'exposition, préface Lydia HARAMBOURG, Ed. Galerie Matignon, 2000

Jansem Massacres, 2000-2001, catalogue d'exposition, préface Pierre MAGNARD et Rainer Maria RILKE (Extraits), Ed. Jansem, 2001

ILLUSTRATIONS DE LIVRES

- 1960 Jehan Rictus, «Les Soliloques du pauvre» Editions Pierre de Tartas, Bièvres
- 1963 Charles Baudelaire, «Le Spleen de Paris» Editions les «Cent-Une», Paris
- 1964 «Histoire de France» Préface de Raymond Cogniat Texte de Marcel Reinhart Editions Club du Livre, Paris Illustrations «La Révolution»
- 1965 Cervantès, «Rinconète et Cortadillo» Editions les Francs Bibliophiles, Paris
- 1966 Villon «Oeuvres poétiques» Préface de Raymond Charmet Editions Club du Livre, Paris
- 1970 Gilbert Cesbron, «Les Saints vont en enfer» Editions Robert Laffont, Paris
- 1973 Hervé Bazin, «Qui j'ose aimer» Editions André Sauret, Monte-Carlo
- 1974 Jean GIONO, «Solitude de la pitié» Editions Le Livre Contemporain et les Bibliophiles franco-suissees, Paris
- 1974 Jules Laforgue, «L'Imitation de Notre-Dame de la Lune» Préface de Robert Mallet Editions les «Cent-Une», Paris
- 1977 Federico Garcia Lorca, «Noces de Sang» Editions Léger, Paris
- 1979 «Oeuvres complètes d'Albert Camus», Tome V - Théâtre Editions André Sauret, Monte-Carlo

Ինքնանկար, 2001
Autoportrait
146 x 114

Արտիստի նախագիծը /
ՏՆԳՐԱՆ ԱՄՆԵ՝ հրատարակություն

Կատարվող հրատարակվել է
«Շրվան» ցուցահանդեսի կազմակերպմամբ

Հայոց Քննադատության բանգարան, Երևան, 2002թ.

Կատարվում վերատպված բոլոր գործերը կառավի վրա յուրանկրկ աշխատանքներ են

Նախորդան
Քրիստիան ԲԼԱՆ

Լուսանկարները
ժան-Լյուկ ՄԱՐԳՈՏԵԱՍ

Մակետ
Աշոտ ԳԱՍՊՐԻԱՆ

Էջադրումը
Արամ ԱՐԱՄՅԱՆ

Տպագրությունը
ՏՆԳՐԱՆ ԱՄՆԵ հրատարակություն

Երևան 2002

Բոլոր իրավունքները վերապահված են

Ce catalogue a été édité à l'occasion
de l'Exposition Génocide

Musée du Génocide arménien, Erevan, 2002

Toutes les œuvres reproduites dans cet ouvrage sont des huiles sur toile.

Préface
Christian BLANC

Photos des œuvres
Jean-Luc MARGOTTEAU

Maquette
Ashot GASPARIAN

Mise en page
Aram URUTIAN

Imprimerie
Tigran Metz

2002, Erevan

Tous droits réservés.

2500pp

From the library of
Garen Gregorian
bequeathed by the Gregorian
and Kalognomos Families

ԵՊԴ Գրադարան

